

4. Myšlení jako proces formování psychické skutečnosti

Myšlenková tvorba se nemůže omezovat jen na stanovení vztahu shodnosti. Takovýto vztah sice vede k nutnému vytvoření celkových skupin psychických jevů, nicméně tyto skupiny existují jen jako typy formující působnosti vědomí, zatímco reálně se přece jen vyjadřují v jednotlivých a na sobě vzájemně nezávislých datech vědomí. To znamená, že přirozený chaos vědomí stanovením vztahu shodnosti není nijak zrušen. Proto však musejí existovat nějaké jiné spojitosti mezi daty, která jsou obsahově *odlišná*, čili jmenovitě se jedná o takové spojitosti, jejichž prostřednictvím by se mohly realizovat *komplexy* dat. Takovéto spojitosti vytvářejí vztahy konsekventnosti a současnosti.

Kant tyto vztahy pokládal za apriorní formy vnímání. Z Kantova hlediska byl však tento přístup zcela přirozený, protože byl (sice) mocný anatom, ovšem špatný dějepisec myslí. Mohl totiž objevit jen složitý mechanismus myšlenkové působnosti, aniž by mohl tuto působnost vysvětlit. Proto jej ani nenapadlo, že je toto vysvětlení možné a nutné.

Schelling si jako první všiml té okolnosti, že čas a prostor vlastně nejsou dvě, nýbrž jedna forma vnímání, jen je odlišně aplikovaná na dva světy různých jevů. Přestože toto správné stanovisko vyslovil, nevyzdvihl otázky po tom, jak konkrétně a na základě čeho je tato jednota prostoru a času možná. Tato otázka nebyla zodpovězena dodnes.

Moderní psychologie vysvětlila velmi přesně, že formy vnímání tvoří nutný produkt psychického rozvoje. Také objevila samotný proces vytváření těchto forem. Nicméně zdůvodnění jejich rozvoje, stejně jako jejich přirozené korelace, v dostatečné míře neurčila.

Vztah konsekventnosti bývá obvykle spojován s procesem vědomí jako bezprostřední výraz jeho formy. To proto, že každý proces v sobě vzhledem k samotnému svému pojmu nutně zahrnuje ideu konsekventnosti.

To, že proces vědomí probíhá skrze konsekventní rozložení jeho momentů, je pochopitelně zcela správné. Nicméně ve vztahu k vědomí samotného faktu konsekventnosti z toho ještě stejně nic nevyplývá. V tomto vztahu je zapotřebí klást otázku mnohem hlouběji. Je zapotřebí vysvětlit, zda se vědomí konsekventnosti pojí s formováním dat vědomí či nikoli. Pokud se vědomí konsekventnosti s tímto formováním nutně spojuje, je samo sebou pochopitelné, že fakt konsekventnosti bude výrazem samotného procesu vědomí.

Jsou-li však data vědomí stanovena jen podle jejich obsahu, a toto postavení není spojeno žádnými vztahy k předchozímu a následujícímu (obsahu), pak je samo sebou pochopitelné, že vědomí konsekventnosti s tímto postavením nijak nesouvisí a že fakt konsekventnosti je sám produkt vědomí čili produkt psychické působnosti.

Už dříve jsem ale poznamenal, že všechny fakty vědomí jsou ve svém postavení zcela oddělené a vzájemně nezávislé, že každý fakt je zvláštní výraz a zvláštní koordinace mezi prostředím a organismem. To znamená, že žádný fakt není stanoven kvůli postavení předchozího faktu, ale kvůli svým vlastním podmínkám.

Protože vědomí neexistuje odděleně od svých postavení, ale koexistuje s nimi a existuje v nich samých, každé postavení v sobě vyjadřuje celé vědomí. To znamená, že fakty duševního života se ve vědomí nestřídají, ale (probíhají) společně s vědomím.

Z toho důvodu není vědomí tohoto střídání v samotném procesu postavení faktů možné a ve skutečnosti k němu ani nikdy nedochází. Nikdo a nikdy, když si uvědomuje jev, si zároveň neuvědomuje, že ho prožívá *po* prožívání nějakého jiného jevu. Takové vědomí vzniká jen při posouzení jevu v uvedeném ohledu, tj. nikoli v jeho uvědomování, nýbrž v práci nad ním.

Je to zcela pochopitelné. Kdyby totiž bylo vědomí od svých dat odděleno a tato data by vědomím jen procházela, vědomí by pak bylo vědomím tohoto procházení psychických faktů, tj. bezprostředně by v sobě zahrnovalo vztah konsekventnosti.

Vědomí ale není osvícením duševních jevů, ale je jejich formováním. Toto formování samozřejmě probíhá nepřetržitě, nicméně nikoli nepřetržitě v tom smyslu, že vyjadřuje koherentní čili nerozdělený proces, ale v tom smyslu, že po každém jeho aktu vždy následuje nějaký jiný akt, v němž se (formování) vyjadřuje.

To znamená, že vědomí se skládá z jednotlivých aktů, a kromě jejich obsahu nic jiného neobsahuje. Spojitost jeho aktů v jakémkoli ohledu proto už není jeho prvotní působnost, nýbrž je druhotná, (obsažená) ve výtvorech mysli.

Tím, že je mysl zaměřena na stavbu spojitostí, staví jednotlivé jevy vědomí do jedné nepřetržité řady. Takto mezi sebou spojuje takové jevy, které v sobě samých a vůči sobě stejně nezaujímají žádný vztah. Tato rozumová syntéza aktů vědomí je sama danost vědomí, a vyjadřuje se ve vědomí konsekventnosti.

Jevy vědomí se takto vzájemně spojují v tom vztahu, že jeden z nich následuje po jiném (jevu), nebo jiný (jev) předchází. Takováto spojitost existuje díky samotné přirozenosti vědomí, v jehož mezích je celkově aplikovatelná. Proto se v ní díky myšlení vytváří pro celý svět vědomí speciální forma rozměru a náhledu neboli *čas*.

Tato univerzální forma, která se vyjadřuje v *jednotě řady* jevů vědomí, sama o sobě však očividně nijak neurčuje *jednotu jejich spojitosti*, či dokonce přímo takovouto jednotu popírá. To proto, že aby mohla být taková jednota vytvořena, nesmějí jevy vědomí následovat vzájemně za sebou, ale musejí existovat společně.

Jde o to, že ve vztahu konsekventnosti je potvrzována jen *stejnost* spojitosti všech jevů vědomí. Tato stejnost se přitom nevyjadřuje bezprostředně ve vztahu každého jevu ke všem ostatním jevům, ale vyjadřuje se prostřednictvím všech mezičlánkových momentů, které od sebe jevy vzájemně oddělují. To znamená, že se bezprostředně týká jen párových spojitostí každého předchozího jevu s každým následujícím jevem.

V případě jednoty spojitosti se však jevy, které se obsahově odlišují a jsou na sobě vzájemně zcela nezávislé, navzájem *bezprostředně* spojují. Právě proto si je nelze uvědomovat ve formě řady, ale jen ve formě skupiny komplexu. To znamená, že jednota jejich spojitosti ve vztahu k sobě nutně vyžaduje potvrzení jejich současnosti. Toto potvrzení je však v rozporu s přirozeností vědomí. V aplikaci na jeho proces vede nutně k nemyslitelnosti. Vždyť tvrdit např. to, že ve vědomí existuje současně pět jevů, neznamená nic jiného než tvrdit, že $5 = 1$.

Z toho je samo sebou pochopitelné, že současnost nelze tvrdit ve vztahu k postavení vědomí, ale jen ve vztahu k postavení bytí. Ve vědomí následují všechny jevy jeden za druhým, zatímco v bytí je připouštěna možnost jejich současného postavení.

Vědomí přitom samu tuto současnost vyjadřuje v *jednotě spojitosti* jevů, tj. ve vytváření komplexů, které jsou korelativní vůči předmětům nebo složitým jevům bytí. To znamená, že ve vztahu k bytí je vytvářena zvláštní forma náhledu, podle níž jsou v něm jevy stanoveny tak, že existují jeden vedle druhého, tj. prostorově, takže nevyhnutelný rozpor v jednotě spojitosti různých dat vědomí je tímto zcela odstraněn v oddělení světa vědomí od světa bytí. A právě proces tohoto oddělení je vlastně procesem formování subjektivní skutečnosti.